

איכמן, אדולף אוטו (1906-1962)

(Adolf Otto Eichmann). איש מרכזי בארגון 'הפתרון הסופי של שאלת היהודים'. א' נולד בזולינגן (Solingen) שבחבל הריינוס. אביו היה מנהל חשבונות. בהיותו בן שמונה מתה אמו והאב וחמשת ילדיו עברו לליניץ שבאוסטריה. א' לא סיים בית-ספר תיכון ולא התמיד במכונאות שלמד שנתיים בבית-ספר מקצועי. אחרי שעבד בעיסוקים שונים היה כמה שנים סוכן נוסע בחברת הנפט האמריקנית וקואם אויל (Vacuum Oil Company). הוא השתמש בעבודתו באופן נוע ובתאונת דרכים נפצע קשה. בשנת 1933 פוטר מעבודתו. ב-1932 הצטרף, בהשפעתו של מר, ד"ר ארנסט קלטנברונר, למפלגה הנציונל-סוציאליסטית האוסטרית ואחרי כן לס"ס. ב-1933 נאסר הס"ס באוסטריה, וא', שהיה מחוסר עבודה, עבר לגרמניה, ושם התגייס ליחידה האוסטרית של הס"ס ואתה עשה את אימוניו הצבאיים. אחר-כך שירת זמן מה במחנה הריכוז דכאו.

באוקטובר 1934 התנדב א' לעבודה במשרד הראשי של הס"ד בהנהגתו של רינהרד הידריך, ועבר לברלין, שבה היה אז הינריך הימלר ראש המשטרה. תחילה עבד במחלקה שעסקה בחקר ה'בונים החפשים', וב-1935 הועבר למחלקת מודיעין חדשה, המחלקה היהודית, בראשותו של הרברט הגן. מכאן ואילך ראה א' את יעודו במחקר ובטיפול בשאלת היהודים ברייך השלישי. מאז כניסתו למחלקה היהודית הרבה א' לדון בשאלת היהודים והיה בין המתכננים הראשיים של הפעולות האנטי-יהודיות של הס"ס עד שנעשה למבצען. באותה עת החלו הס"ד והגסטפו לשתף פעולה בבירור השיטות שיש לנקוט כדי לזרז את הגירת היהודים מגרמניה. בקשר לכך נסעו הגן וא' בסתיו 1937 לארץ-ישראל ולמצרים. א' הגיע אז למסקנה כי הגברת העלייה לארץ-ישראל אינה רצויה לרייך השלישי, שאינו צריך להיות מעוניין בהקמת מדינה יהודית.

עם סיפוח אוסטריה לגרמניה באביב 1938 נשלח א' לוינה, והוטל עליו לארגן את הגירתם של היהודים. שם גילה לראשונה את כוחו הארגוני ואת כשרונו להגשים את המטרות האנטי-יהודיות של הנאצים הלכה למעשה. הוא פיתח את השיטה של הגירת הכפייה, שהיתה מבוססת על שלושה רכיבים: ערעור הבסיס הכלכלי של היהודים על-ידי החרמת רכושם, הפחדה באמצעות טרור, והשתלטות על מוסדות היהודים ואילוץ מנהיגיהם לשתף פעולה אתו, מהלך שהיווה תקדים ליודנרט. לשם פישוט תהליך היציאה של היהודים הקים א' באוגוסט 1938 את ה'לשכה המרכזית להגירת יהודים' ובאמצעותה ניטל מן המגורש רכושו ונותרה לו רק אשרת כניסה לארץ אחרת, שאליה היה צריך להגיע בסיוע ארגונים יהודיים, בעיקר הג'וינט. א' עסק גם בגירוש ישיר יותר, בהשליכו יהודים לשטחי הפקר שמעבר לגבולות אוסטריה. בניגוד להסתייגותו הקודמת מן העלייה אף שיתף פעולה עם הארגונים הציוניים שעסקו ב'עלייה ב'. לאחר השתלטות הגרמנים על בוהמיה ומורביה העביר א' לשם

את שיטת הגירת הכפייה ובקיץ 1939 הקים בפראג לשכה מרכזית על-פי הדגם שבוינה. כבר אחרי 'ליל הבלדלח' נתקבלה השיטה אצל ראשי הרייך, וב- 24 בינואר 1939 הוקם במשרד הפנים בפקודת הרמן גרינג 'מרכז הרייך לעניני הגירת יהודים' מגרמניה בהנהלתו של היידריך.

בשנים 1938-1939 התבססה סמכותו של א' ביישום המדיניות של הרייך השלישי בעניני יהודים, ועם פרוץ המלחמה התרחב מאוד תחום פעילותו ומעמדו התחזק. אחרי שבסוף בספטמבר 1939 הקים הימלר את ה'משרד הראשי לביטחון הרייך', בראשותו של היידריך, נתמנה א' למנהל המחלקה היהודית במסגרת הגסטפו, שבראשה עמד הינריך מילר. ואולם, סמכויותיו היו רחבות ביותר. למעשה היה כפוף ישירות להיידריך, מדי פעם בפעם אף נקרא להימלר. בשנים 1939-1940 היה א' הדמות המרכזית בביצוע תוכנית פינוי שטחי פולין המסופחים לרייך מפולנים ומיהודים (גרופים), שעליה ציווה הימלר לאחר מינויו לנציב הרייך לחזוק הלאום הגרמני. כבר לפני כן קבע א', בתיאום עם מילר, את הדפוסים לאירגון גירוש המונים במיבצע גירושם של יהודי וינה וצ'כיה לניסקו, והם היו בסיס לפיתוח שיטות גירוש ההמונים בכל ימי השלטון הנאצי. בנצחו על הגירוש לניסקו יצר א' תקדים לניסיון לרכז את יהודי הרייך הגרמני ברזרוט לובלין, שהיה השלב הראשון באמצעי קברניטי השלטון להגיע לפתרון כלל של שאלת היהודים. נעשו עוד נסיונות לגירוש יהודים מכמה מקומות בגרמניה גופה בהדרגת א'. אך לאחר שעוררו התנגדות בגרמניה ומחוצה לה בוטלה תוכנית 'רזרוט לובלין'. בגירושם של 6,500 יהודים מבדן-פפלץ (Baden Pfalz) ומחבל הסאר (Saar) באוקטובר 1940 הוביל א' עצמו את המגורשים לדרום צרפת ובה נכלאו במחנות. אפשר שפעולה זו היתה קשורה לתוכנית מדגסקר. במקביל לתכנון שנעשה במשרד החוץ, עיבד א' תוכנית מפורטת לגטו ענקי בפיקוח משטרה שיוקם באי הטרופי. באותה עת משל א' בכיפה בקיבוצי היהודים בגרמניה, ב'אוסטמרק' (אוסטריה) ובפרוטקטורט של בוהמיה ומורביה, וכפעם בפעם היה מזמן את מנהיגיהם להתייצב במשרדו בברלין כדי לקבל את הוראותיו, בעיקר בקשר להגירת הכפייה, שהוצאה לפועל בידי נציגיו בכל אחת מן הבירות. נוסף לכך פרש א' רשת של אנשי מחלקתו ברוב הארצות שכבשו הגרמנים וצירף אותם ל'יועצים' לשלטונות המדינות הגרורות, כדי לקדם את המדיניות האנטי-יהודית שלהן. הבולטים בין נציגיו אלה היו אלואיס ברונר, תיאודור דנקר, דיטר ויסליצני וסגנו של א', רולף גינטר.

השינוי המכריע בפעולתו של א' נגרם בעקבות ההחלטה לבצע את ה'פתרון הסופי של שאלת היהודים' עם המלחמה בברית-המועצות. כבר במרס 1941 נקבעה הצורה הסופית של המחלקה היהודית ב'משרד הראשי לביטחון הרייך' שנודעה מאז בסימן IV B4. באותה עת החל א' בהזדמנויות שונות לאסור הגירת יהודית מיבשת אירופה, ואף הפסיק את שיתוף-הפעולה עם מארגני 'עלייה ב' לארץ-ישראל. במלוא ההיקף החלה פעולתו לאחר שבפקודת הימלר הוכרז באוקטובר 1941 רשמית על איסור הגירת היהודים, ובאותו זמן נקבעו

השילוחים הראשונים של יהודים מגרמניה למזרח. כבר בקיץ 1941 החלו ההכנות לרציחת המונים בגז, ואז דן א', על-פי הוראת הימלר, עם מפקד אושוויץ, רודולף הס, בבעיות הביצוע. באוקטובר 1941 השתתף א' בדיונים נוספים באותו עניין שניהלו אישים ומוסדות שונים שהוצאת ה'פתרון הסופי' לפועל היתה מוטלת עליהם. באותה עת הועלה א' בדרגה ונתמנה לאוברשטורמבנפירר. כאדם המרכזי האחראי להובלת יהודי אירופה לאתרי ההשמדה, שיתף היידריך את א' בהכנות לועידת ונזה, שבה נקבעו כללי הפעולה עם כל הגורמים הממלכתיים הקשורים לביצוע ה'פתרון הסופי'. א' כתב את ההזמנות לגורמים השונים, הכין את נאומו של היידריך ורשם את הפרוטוקול. בעקבות הוועידה ריכז א' את נציגיו בארצות השונות לשם תיכנון הפעולה. בשנים 1942-1943, שבהן הוסעו היהודים מכל קצווי אירופה למחנות ההשמדה בפולין, יצאו ממשרדו של א' ההוראות שבהן נקבעו זמני השילוח, מקומות היציאה, מספר המשולחים ועוד. מועדי יציאה של הרכבות נקבעו בשיתוף עם שלטונות הרכבת בכל ארץ וארץ, וכן שיתף א' פעולה באורח הדוק עם המחלקה של מרטין לותר במשרד החוץ הגרמני. נקבעו כללים לריכוז היהודים, לסידורים לתפיסת הדירות, להחרמת הרכוז, ובגרמניה עצמה השתדל א' להבטיח חלק מהביזה למחלקתו.

לבעיות ולקשיים שהתעוררו במקומות שונים ניסה א' למצוא פתרונות כדי להבטיח לוח זמנים מסודר של הרכבות למטרות הגירוש למחנות המוות. פעמים אחדות ביקר א' במחנות השמדה והיה בלי ספק בקיא בתהליך ההמתה. א' לא היה מעורב ישירות בפעולת ההשמדה בפולין ובשטחים שהיו לפני-כן בשליטת הסובייטים, כשם שלא היה לו חלק בפעולת האינזצגרופן, אך הוא פעל בכל שאר ארצות אירופה שמהן שולחו היהודים להשמדה, באמצעות נציגים ששלח לשם. רק בארצות סקנדינביה – דנמרק, נורווגיה ופינלנד – לא היו נציגים קבועים למחלקתו. אחת הבעיות שבהן התלבטו הוא ואנשיו, היתה שאלת היחס אל הנשואים בנישואי תערובת וצאצאיהם (ראה מישלינגה). בשאלה זו התקיימו התיעצויות רבות, אך למעשה לא פתרוה.

חשיבות מיוחדת בפעולותיו נועדה להקמת הגטו בטרזינשטט, שתחילה רוכזו בו יהודי צ'כיה ויהודים מוינה, ואחרי-כן הובאו לשם יהודים בעלי מעמד מועדף, בעיקר מגרמניה, וכן בני ששים ומעלה שלא היה אפשר לטעון שנשלחו למזרח לעבודה. ואולם, למעשה היה 'גטו הזקנים' מחנה מעבר שממנו נשלחו רכבות רבות למזרח להשמדה. א' גם ניסה להשתמש במחנה זה בתור 'גטו לדוגמה', ולאחר פעולת שיפוץ הציג אותו לראווה בפני ועדות של ה'צלב האדום', כדי לסתור את פרסום הידיעות על הזוועות שביצעו הנאצים.

רק בארץ אחת, בהונגריה, ניהל א' עצמו את השילוח. מיד לאחר כיבוש הונגריה בידי הגרמנים ב-19 במרס 1944 הגיע א' עם קבוצה גדולה של עוזריו שהכין לקראת הפלישה במחנה מאוטהאוזן. בהונגריה ריכז וניצל א' את כל הניסיון שצבר, ובזמן קצר, ממאי ועד ראשית יולי, גירש כ-440,000 יהודים מכל מחוזותיה של הונגריה. הפעולה התאפשרה על-

ידי שיתוף-הפעולה מצד השלטונות ההונגרים. גם כאשר אלה הפסיקו את הגירושים בראשית יולי ניסה א' במעשה רמייה לגרש אלפים מיהודי בודפשט. לפעילות מוגברת חזר א' רק באוקטובר 1944, בעקבות הפיכת השלטון בהונגריה בידי אנשי 'צלב החץ'. לאחר שלא ניתן עוד לשלוח את היהודים ברכבות לאושוויץ, ששם הופסק הרצח בגז והחזית המזרחית התקרבה, הצעיד א' כ- 76,000 יהודים בצעדות מות לגבול אוסטריה כדי שיועברו למחנות עבודה בגרמניה. בהונגריה נתקל א' בנסיגות שונים להצלת היהודים. בבודפשט פעל להצלה, על אפו וחמתו של א', ראול ולנברג, בשיתוף עם נציגים אחרים של מדינות ניטרליות. א' מלא גם תפקיד מכריע במשא-ומתן הידוע 'סחורה תמורת דם' שבעטיו נשלח יואל ברנד לקושטא עם ההצעה לשחרר יהודים תמורת אספקת משאיות וסחורה אחרת לגרמנים. היה לא' חלק גם בדיון בהצעת הצלה אחרת, שמקורה בסלובקיה - 'תכנית אירופה', ולפיה צריך היה לשחרר יהודים תמורת תשלום בדולרים. בהזדמנויות שונות התערב א' בכדי למנוע שחרור יהודים ויצאתם מתחום שליטתה של גרמניה, כך ביחס למשא-ומתן שהתנהל בבולגריה וברומניה. בשתי תוכניות שהיה מעורב בהן נאלץ לאפשר שחרור חלקי של יהודים: תוכנית הרפאטריאציה, בעיקר של יהודים ספרדים שנתפסו ביוון, והתוכנית לחלופי יהודים בגרמנים. בתום המלחמה הסתתר א', ואחר-כך, בדומה לאנשי ס"ס אחרים, ברח בסיוע הוטיקן לארגנטינה, וחי בה עם משפחתו. במאי 1960 נלכד א' בידי סוכנים ישראלים, הובא לישראל ונמסר למשטרתה. ב- 23 במאי 1960 הודיע ראש-ממשלת ישראל דוד בן-גוריון בישיבת הכנסת, כי 'אדולף א' נמצא בארץ, ויעמוד בקרוב למשפט...!'